

Жан-Мари Гистав ле Клезіо

ФАНТОМИ НА УЛИЦИ

Познајете ли женског фантома из метроа? Њој није свеједно. Она је можда прво људско биће у овој четврти, у овим ходницима. Девојка црне косе ју је запазила пре извесног времена. Можда у самоћи не видимо исто што и други. О њој говори свим људима које среће, као да је она најважнија особа у четврти. Али они који су је видели не знају ништа о њој, ништа осим оног што можемо да замислимо. Кажу да је она сирота луда чији се живот зауставио једног мајског дана 1958. године, када је њен вереник Венсан убијен у рату, у Алжиру, у кланцу Ауреса, једним рафалом из пушкомитраљеза. Кажу да се зове Габријела, или Офелија, да је Рускиња или Пољакиња, да је имућна, да поседује банке, трговачке испоставе, хотеле, да живи негде у некој лепој четврти, на последњем спрату небодера, са послугом и мачкама. Кажу да је њен вереник студирао на Ликовној академији, зато она увек лута истим ходницима метроа, између моста Сен-Мишел и Вавилонских вртова. Она је ту, сваке вечери, мало пре но што ће се спустити ноћ, у сутон. Хода ходницима, пење се и силази низ степенице, понекад уђе насумице у неки вагон, путује до следеће станице, враћа се назад. Висока је и мршава, без сумње је стара иако је немогуће одредити јој године. Бледа је, лице јој је правилно, а од сводова обрва не може се јасно разазнати боја њених очију, али неки Кажу да има зелене очи, а други, челично сиве. Крије косу испод широке мараме. Нарочито изненађује њена хаљина: доста дуга, мало шири испод колена, скројена од лаке тканине, нестварне, танке, светле боје, понекад светлоплаве, понекад сиве, беж или жуте. Увек у нежним бојама. Њена хаљина изгледа неухватљива као и она, бестелесна, доспела из неког другог времена, хаљина у којој се плеше танго или би-бап, хаљина за светковину у расцветалим вртovima, у пролеће, при светлости свитаца. Уосталом, у свако годишње

доба носи исту обућу, беле еспадриле са ђоном од канапа, везане пертлама око чланака.

Никада се не зауставља. Све време хода, трчи, или боље рећи клизи, тако је лака да се не виде покрети њених ногу. Чини се да лебди изнад коловоза, бешумно, као да хода на врховима прстију. На трен је овде, а трен касније већ је ишчезла, тако брзо да се чак питате да ли сте је уопште видели. Касно ноћу, још увек је у ходницима, иде до Монпарнаса, или до перона за приградску железницу крај Орсеја. Никада не иде даље. Као да је задржава нека невидљива граница. Каткад се на њеном лицу појави израз патње, а онда се изгуби. Нико јој се никада није обратио, нико се не би усудио. Њен поглед је прозиран, загледан у даљину, с друге стране ових зидова и ових црних рупа. Клизи преко вас, не заустављајући се, личи на поглед животиње која вас посматра кроз стакло.

Сваке вечери, дуж ходника, дуж перона, уза зидове, у бегу, клизећи, овлаш додирујући. Али нико је није видео после поноћи. Када се поноћ приближи, чак и на двадесет метара под земљом, она то зна. Тада нестане. Враћа се свом поседу, банкама, пословима и хотелу. Нико је не види више но једанпут дневно.

Девојка црне косе је тражи сваке вечери. Ако је не угледа, забрине се. Распитује се код пролазника, али они слежу раменима. Не верују јој. Онда се она обраћа кондуктеру на перону, покушава да му објасни: „Висока, елегантна... у дугој танкој хаљини светле боје, са марамом, у еспадрилама... Сваког дана пролази овим пероном.”

Човек одмахује главом, никога није видео. Можда је заборавио. Људи журе, гурају се, шест је сати, то је време шпица.

„Хајде, немојте ту да стојите, видите да затварате пролаз.”

Нико ништа није видео. За све ове људе који журе да се врате кући, госпођа у светлој хаљини и еспадрилама не постоји. Са истом лакоћом са којом пролази, она се брише из сећања. Она је дашак, сан, може да се увуче у туђе тело, или да ишчезне пратећи подземне канале. Једне вечери је овде, сутрадан хиљаду километара далеко. Може да постане невидљива. Може да уђе у мрежу тајних камера које уходе град из сата у сат, из улице у улицу.

ТО 15

Долазак 7. април 2000. 19.02

Долазе са свих страна у исто време. Толико су бројни да не успевам да их видим једно по једно. То је жива маса, збијена, која расте, која се дели, скупља, нестаје без икаквог правила. Долазе из супермаркета, тр-

жног центра, канцеларија. Иду ка булеварима, паркинзима, железничкој станици. Тако је сваког петка увече.

Ја чекам њих. Знам да ће доћи, и зато их вребам, грозничаво разгледам улицу, жељно их ишчекујем. Моје троје деце, тако их ја зovem. Макс, или Портос, најстарији, са кратко подшишаном косом, скоро до главе, румен у лицу, големих шака и стопала, са својих петнаест година већ је висок метар осамдесет пет и сигурно тежак деведесет килограма. Има доброћудно лице, са зачуђеним очима, са бором у облику зареза на сред чела. Атос, прилично сићушан за ту улогу, црне коврцаве косе, клемпавих ушију и нимало отменог, прћастог носа. Више личи на Мики Мауса него на мускетара, уосталом његово право име је Мигел. И на крају Арамис, то је Летиција, Мигелова сестра. Она је витка и лепа, са једрим образима и као снег белим зубима.

Не сећам се више како сам их угледала први пут. Вероватно ме је моја девојка црне косе водила к њима. Ушетали су у слику, а да то нисам ни приметила, и одједном, било је као да се кроз гомилу направио пролаз и да је сунчев зрак пао с неба. Можда су се уличне светиљке упалиле у том тренутку, или се одједном разведрило у сутон, баш у подножју куле. Сигурно је да се појавио неки знак.

У почетку сам мислила да су побегли за викенд, мали осуђеници који петком беже од куће и тумарају центром града до понедељка. Нико не зна одакле су. Њихово место рођења обавијено је велом тајне. У возу преседају више пута, иду аутобусом, метроом, путују аутостопом. Када је лепо време, па чак и када је хладно, спавају у градским парковима или у двориштима зграда. У кишовитим или леденим ноћима, склањају се на станицу Орсеј или на Роаси. Понекад пронађу неко степениште, сместе се на последњи спрат, на одмориште. Али никада не иду испод мостова, јер тамо силују и убијају децу.

Увек су заједно, Летиција и њен брат и Портос. Тумарају улицама, разговарајући с људима, причајући им своје приче. Пре него што их спазим, чујем њихов глас и смех, као звук живота усред пригушеног градског жагора. Волим да их чујем, то ми улива оптимизам, разведрава ме, умирује моју тугу. Опијам се њиховим речима као водом са врела вечне младости. Зауостављају људе на тргу, у подножју куле, измишљају невероватне приче. Макс каже да су они Кабили из једног веома далеког села, изгубљеног усред планина, тамо, с друге стране мора. Морали су да побегну, јер су их напали људи наоружани пушкама, са псима. Кажу да ће једног дана сви париски пси да дигну побуну и да заузму место својих господара.

Мигел каже да је његова сестра видовита, да може пасти у транс пред неком фотографијом, именом, сличицом, уме да предсказује будућност. У сну је видела долазак освајача, њихову војску дивљих па-

са... Каже да ће велика поплава ускоро уништити Париз, да ће велика киша падати данима и ноћима, да ће вода из свих потока полако надолазити и да ће Сена бити широка као море блата. Зато сваког дана долазе да виде кулу, јер ће народ ту наћи уточиште, као Ноје на својој лађи. Летиција се окреће у круг као дервиш, док јој се не заврти у глави, а онда се спушта у турски сед на тргу, притискајући песницама очи: „Слушајте олују која бесни над потоцима, чујете ли громове, видите ли муње? Велики талас ће ускоро стићи, бујица ће носити све пред собом...” Али људи одлазе слежући раменима, добацују подругљиве шале и смеју се. Не маре за то. Мигел је из џепа извадио један магични предмет који је његова сестра нашла, показује га пролазницима: „Гледајте, ово је радиоактивни камен, нашли смо га на кеју, река га је избацила, он је из нуклеарне електране, сија ноћу, зато наша сестра има визије.” Летиција више ништа не говори, бледа је, изгледа уморно. С времена на време Мигел се нагиње, шапуће јој нешто на уво. Можда неко пророчанство. Али на тргу их нико не слуша. Сама у свом кутку, девојка црне косе их посматра.

Лето је сада близу. Видим по жутој боји неба, по светлости која траје до осам, девет сати, има чак и инсеката који лете изнад овог каменог здања. Облаци клизе, на тренутак прогутају врх куле. Три детета измишљају земље, имена река, беле градове са споменицима и вртовима с трешњама, то је Индија, или још даље, Јапан. То је Мароко, Мексико, Нормандија, можда Дижон. Мислим да ни они више не знају тачно ко су и одакле су. То су приче које могу да вас насмеју и расплачу, приче о самоћи, о напуштености. То су моја деца, која су се затекла крај великог трга где се возе ролери, под прозорима куле који се издижу све до руменог неба.

На тренутак су овде, на тренутак одлазе на други крај трга, у потрази са неким ко би их саслушао. А потом се враћају. Ходају поред три средовечне жене, можда странкиње. Обраћају им се грозничаво, нестрпљиво, свако покушава да нешто каже пре осталих.

Мигел: „Мој отац је дипломата, знате, ми смо политички азиланти, долазимо из једне сасвим мале земље, нико не зна где је то, чак ни ви нисте чули за њу, зове се Балушистан.”

Летиција: „Морали смо да прођемо кроз Кину, укрцали смо се на брод у Шангају, све до Хонг Конга, ја сам тамо радила као манекенка, а када сам зарадила довољно новца, дошли смо догде авионом.”

Портос: „Кунем вам се, то је истина, погледајте, имам кинеску тетоважу на руци.” Показује манга цртеж на мишици.

Жене су отишле, али други пролазници застају, слушају. Одједном, деца су постала видљива, задржавају погледе као што се ситне капљице воде задржавају на крзну. „Ми смо из Балушистана, ми смо избеглице, треба нам помоћ.”

Неки остављају по који новчић, други се подругљиво смеју. Три детета причају свашта, али то говоре са толико убеђења да вероватно и сами верују у то. А онда пада ноћ, градске светиљке се пале. Пролазника је све мање, полицијски аутомобили крећу у обилазак. Кула ће се затворити. Тада деца одлазе, видим их како трче по тргу, ка степеницама, машући рукама и правећи грају. Отимају неколико тренутака слободе, по неки смех, песму, делиће сна.

То су моја изгубљена деца. Портос је истеран из техничке школе у којој се спремао за диплому електричара-електроничара. Када је његов отац сазнао да је истеран, запретио му је карабинком, и Портос је отишао тако хитро да је изгубио и ципеле. Летиција је имала момка кога су ухватили како продаје хашиш, отишла је од куће јер је њен отац хтео да јој забрани да излази. Њен брат је кренуо с њом. Они су на улици готово све време, сав видик су им ови тргови, линије зграда, ходници метроа. Они су као ја, тумарају без циља, у потрази са чудом, у потрази за људским бићем које би их саслушало и удахнуло живот. Они одскачу од зида до зида, од погледа до погледа. Можда их више нећу видети, тако су крхки. Спавају на станицама, у складиштима. На корак су од смрти, али то их засмејава.

Отишли су, ноћ пада на трг. Само аутомобили и даље пролазе, на граници мог видног поља, лево, десно, њихови упаљени фарови полако се крећу путевима. Одвозе свој товар ка капијама града, беже од центра. Волим празнину која долази попут таласа. Кад падне ноћ, најзад могу да изађем из свог тела, да уђем у тело неког другог, неке друге.

Све се смирује, испуњава као плица која надолази.

Вав 88

Вавилон 19. мај 2000, 20.00

И даље на свом месту, у правцу улаза. Одавде могу видети и најдубљи кутак зграде, полице у које завирују људи, касе осветљене као барке. С друге стране су вртови, дрвеће са црним крошњама на светлом небу, и чујем кликтање косова које долазак ноћи узнемирава. Друго вече, још једно вече у низу вечери. Мој поглед ме пече. Месецима, годинама се не гаси. Морам непрестано да прилагођавам, отварам и затварам дијафрагму, моја зеница је налик на болесно срце. Живот је окрутно трагање за светлошћу, светлошћу града, светлошћу пустиње, светлошћу песка који улази у уста оних који падају. Светлост снова. Не могу да спавам. Сан је мир, само озарена деца и задовољни љубавници могу да спавају, а ја сам сама, стара и сама.

Ништа не сме да ми промакне. Ни кретање пролазника, ни погледи, ни речи, чак ни намере. Вребама страсти, а увек налазим само наме-

ре. Овај безимени човек, одевен у смеђе одело, који носи мали кофер: да ли је мислио да убије? Овај други, ћелавог темена, са наочарима за кратковиде, тамних стакала, широког оковратника : да ли је он приватни детектив, задужен да шпијунира неку жену прељубницу за рачун неког мужа решеног да не плати ни динара за алиментацију? Касирке: ништа не сме да ми промакне. За једну од њих, витку, шиљатог носа, с пунђом на глави, знам да сваке вечери износи, уз помоћ другарице, колица пуна намирница. Али ја гледам на другу страну, тамо даље, у тренутку када се цене појаве на њеној каси. Чувар стоји на улазу, пуши гледајући према вртовима. Висок је, тамне пути, кратко ошишан. Анри, запамтила сам његово име. То је чудно име за чувара. Упркос свом грубом изгледу, он је благ, као да и даље на Светој Ани, свом родном острву, посматра море.

Бројке се нижу, откуцавају на касама. Новац прелази из руке у руку. 3.50 24.15 71.00 45.00 2.25 112.60 45. 45.

Делови реченица, испрекидане речи:...постоји једна...деца...тачно...ја сам јој рекао... истину...тако је... напослетку...па шта онда... то је тачно...

Лица, тела, свака бора, сваки белег, превој испод уста, испод усне, жиле на врату, три набора на потиљку, кључна кост, рупице на образима, бразда између груди. Руке, понекад тако лепе, понекад тако обичне, ручни зглоб, покрети. Руке које се преокрећу, прсти испуцали од рада, од сапуна. Јесам ли једина која записује, проучава, памти, а за какав попис, за какво истраживање? Ко ће читати моју меморију? Да ли ће Венсан једног дана наћи све оно што сам припремила за њега, све ове маршруте, планове, белешке?

Бесмислене призоре, муњевите призоре. Можда не бесмислене, али који нешто говоре само на тренутак, а које потом треба заборавити. Висока жена, сва у црном, која чека испред врата, са стомаком заобљеним од бебе коју носи већ шест месеци. Њено напето лице при светлости неонских сијалица, веома благо, веома правилно попут грчког кипа, и њено прекрасно име Далила. Она стоји ту, не померајући се, руку склопљених на стомаку, лако нагнуте главе и нико јој се не обраћа. Мало даље, на ивици тротоара, крај великог врта који и не види, заљубљени пар који до сада нисам никад приметила, који вероватно више никада нећу видети. Чујем делиће онога што говоре, измешане за брујањем аутомобила: „Али ја же...лим да бу...дем с то...бом.” Он: „Не могу ви...ше, то гово...риш, а онда изла...зиш са Ах...медом.” Она виче, сви се окрећу, онда се удаљавају, враћају, рекло би се да плешу: „Ку...нем ти се, По...ле, са...мо ми је с то...бом лепо.” Аутомобилски мотори сецкају речи.

Мало пре затварања, моја смеђокоса девојка, Реноова и Аминатина пријатељица. У радњи је, посматра једну девојчицу, широког лица огрубелог од хладноће, црних подругљивих очију, смеђе разбарушене косе

с риђим одсјајем, како нешто краде са полица. Узела је нешто и сакрила испод јакне, па притиска руком преко равних груди. Девојка јој прилази. „Шта си украла?“ Крадљивица: „Ништа нисам узела!“ Девојка се нагиње ка њој. „Слушај, не лажи, видела сам те, требало би да пазиш, гледају те, свуда имају камере.“ Девојчица се осврће око себе. Оклева, можда размишља да побегне. Има мишићаво, дечачко тело, спутано одећом. „Хајде, покажи ми, нећу ништа рећи.“ Девојчица отвара јакну, показује млечну чоколаду. „То је све? Хајде, ја ћу то платити.“ Смеђоко-са девојка иде са девојчицом до касе, плаћа чоколаду. Неколико тренутака касније, девојчица иде улицом, са пластичном кесом у којој је чоколада. Окреће се, а онда трчи према врту, лети, личи на коса.

Како недостајеш овде, Венсане, понекад ми се чини да ћу те угледати како улазиш у моје видно поље. Али слике нису исто што и памћење, оне не могу да се врате уназад.

ВАН 19

Вавилон, 3. јуни 2000. 22.30

Идем ка свом крају. Крају једног дана, крају једне ролне, крају једног задатка.

Ништа више не знам. Очи ми горе, боле ме од гледања. Претворила сам се у зеницу која се шири и скупља у ритму мог срца. Чак и када се све угаси, када цео град спава, ја вребам. Вребам сваки покрет, сваки дрхтај над каменом, сваки папирић који се котрља, теран дахом ходника. Мој дух не може да стане. Заробљена сам у некој вечној, непобедивој несаници.

Сећам се, Венсан ми је рекао, зашто измишљати ликове, приче? Зашто живот није за то довољан?

Он који је сањао о апсолутној уметности, која би могла да покрије сваки тренутак живота једне лепе и блиставе коже, слатке воде, атмосфере. Он који је сањао о филму у коме ће свако истовремено бити и редитељ и глумац, попут живе песме која би учинила да време сија као златни прах, као лискун на степеницама метроа. Ја не знам шта је уметност, али знам да је љубав једина достојна да буде вечна.

Још увек осећам топлоту његове руке у својој. Били смо деца, без лажи, без прошлости. Ходали смо улицама које су изгледале бескрајне, између гимназије и Ликовне академије, између Сен-Жермена и Вавилонског врта. Наше доба није смело да се заврши. Био је рат у Алжиру, али то нисмо били ми. Веровали смо у право народа да располажу собом. Он који ми је рекао: „Ако будем морао да идем, кунем ти се да никада нећу повући ороз пушке“. Он који је веровао у свет у коме ће свако бити видљив, у коме неће бити фантома.

Идем ка свом крају, дан за даном. Да ли још нешто постоји из нашег времена?

Теби, Венсане, дарујем ове безумне, или превише разумне слике. Ми смо сједињени у нашем начину на који посматрамо улице, сенке у ходницима.

Рено који зна име Кускус-ћилимара, Рено који седи на свом парчету Драгона као гуру на степеницама у Бенаресу са водом која све односи ка мору.

За тебе су ови забавни призори, она жена која чучећи мокри у ходнику Данфер-Рошроа, са задњицом која се беласа попут месеца што сија у подземној тмини. Овај мали мексички господин у углу ходника, који окреће чигре у шакама, на рукама, на раменима. Две жене, једна црнкиња, друга белкиња, што певају госпел испред улаза у Монпарнас. Летиција и њена браћа који плешу на тргу и плету причу о свом измишљеном животу.

За тебе су и тужне ствари, нежне и горке, девојка светлих очију која седи иза касе и на тренутке притиска стомак јер јој је откинут део утробе. Једна госпођа, службеница која седи на перону, и зато што је настао квар у метроу, неки кратак спој, осигурач који је прегорео, она се нагиње ка особи крај себе и одједном јој приповеда цео свој живот, квар је покренуо бујицу речи, пробудио сећање, навео да каже шта јој је на срцу, о мужу који ју је тукао, варао, о деци која су је напустила, о пријатељима који су се удаљили.

За тебе је циганска богородица у улици Скеле, која стоји уза зид Чудотворне медаље, привијајући на груди своје новорођенче, не веће од лутке, умотано у траље, а нема никога да јој донесе дарове, нема чак ниједне звезде на небу.

За тебе је, Венсане, моја девојка црне косе која ме је упознала са трој мускетара пред кулом. Можда је више нећу видети, тога се бојим. Јуче сам је чула како разговара са Реноом. Шапутала је, али могла сам да је чујем, или сам можда читала с њених усана. Њен момак се вратио, радиће у Енглеској на бродоградилишту, она одлази с њим. У знак опроштаја, донела је Реноу једну боцу пића и сендвич, спустила их је на тротоар крај њега, као и обично, на дар. Он је схватио да је готово, да је више неће видети, али је само рекао: „Дакле? Видиш? Лепо сам ти рекао да ће се вратити.“ И причао је о нечему другом, о свом животу у фабрици, о Кускус-ћилимарима који више не постоје. Његов комадић тротоара личи више него икад на перон, где све стиже и одакле све одлази.

Људска бића су свуда. Она се крећу по земљи, тик уз тле, попут ди-ма. Она испуњавају интервале које остављају људи-машине и њихове машине, освајачи и њихови пси. Они су моја деца, рођени су из мене, носила сам их у свом телу, мешала сам се с њиховим дахом, њиховим жељама, њиховим погледом. То су Венсанова деца коју нисам добила.

Није истина да сам машина, само црна кутија са магнетним памћењем. Могу да измерим бића, знам све о њиховој топлоти, горим од истих жеља, бојим се као и они. Храним се њиховим сновима.

Напустићу сада своје место, сићи ћу. Удисаћу познат, опор мирис људских бића. Под земљом ходници воде у друге ходнике, непрестано се појављују нова врата. Галерије се деле, вагони одлазе ка новим правцима, одвозећи путнике.

Овде се време укида. Нема страха од смрти. Ово је место за пролазнике. Помешаћу се с њима, трчаћу лаким кораком, запертлала сам високо еспадриле, као за кориду. Изабраћу хаљину, мислим да ће вечерас то бити жута боја сламе, то је нијанса која одговара годишњем добу које почиње. Моја марама ће бити нежне беж боје, боје песка. То је боја коју је Венсан волео, ишао је на Аурес са својом колекцијом бочица да би ми отуда донео песак. А ја немам чак ни мало земље која се натопила његовом крвљу.

Ускоро ћу бити спремна. Сићи ћу да се придружим Венсану, препустићу се његовом погледу као мушица коју носи зрак светлости. Утоњућу у галерије, дотаћи ћу своје фантоме.

Можда ће једног дана то престати. Можда ће једног дана људска бића постати потпуно, савршено видљива. Рено, Амината, девојка црне косе. Мала крадљивица огрубелог лица, канцеларијска службеница, девојка бледих очију која је изгубила бебу, џепарош који прелази из вагона у вагон. Можда ће једног дана љубав бити свуда, и прекриће сваки тренутак живота дијамантским прахом. Можда више неће бити самоће.

Затворићу сада своју зеницу. Опуститићу дијафрагму. Веома бела, сува рука, с пегама, дугих прстију, притиснуће дугме које гаси све екране.

Stop.
Eject.

ЖАН-МАРИ ГИСТАВ ЛЕ КЛЕЗИО (Jean-Marie Gustave Le Clézio, 1940), француски писац, добитник Нобелове награде за књижевност. Читаоци престижног француског књижевног часописа *Lire* изабрали су га 1994. године за највећег живог франкофоног писца. Један је од најпревођенијих савремених француских писаца у свету. Његова најпознатија дела су *Парница*, *Пустииња*, *Африканац*, *Злајна рибица*, *Трајалац за злаштом*, *Гужбалица о љади*, *Звезда лушалица*, *Уранија*, *Онича*. Кроз своје стваралаштво, прожето дубоким хуманизмом, критикује савремену цивилизацију и окреће се далеким пределима и културама. *Фанџоми на улици* су новела објављена 2000. године.

Са француског превела и белешку о аутору сачинила ЈАСМИНА МИКОВИЋ